

na v souvislosti se zjištěními o zhoršujícím se školním prospěchu a obtížné socializaci chlapců a nesla se v silně antifeministickém duchu. Ženám byla kladena vina za špatnou péči o chlapce v rodině a reformy vzdělávacího systému, usilující o vyšší genderovou rovnost, byly rovněž odsouzeny. Podle M. Kimmela bylo přitom puštěno ze zřetele, že problémy chlapců nesouvisí se ženami, ale přímo s maskulinitou: pokud je píše, snaha o úspěch ve škole a intelektuálnost ohodnocena jako „ženská“, nelze se divit malému zájmu chlapců o vzdělání.

Budoucnost disciplíny je spatřována zejména v propojování studia maskulinit s tématy zdraví, násilí a těla, dále v analýze diskursů a toho, jak určité diskursy reprodukují mužství, dále také ve zkoumání podílu vzdělávacích praktik na reprodukci genderového řádu, a ve výzkumu problémů sladování práce a rodiny v životě mužů.

Kurs Gender Equality and Men's Practices se odehrával v krásném prostředí pobaltského přímořského letoviska, což jen přispělo k příjemné tvůrčí atmosféře. Umožnil setkání mladých badatelů ze skandinávských a baltických zemí a zemí východní Evropy, kteří se ve svých disertačních pracích dotýkají tématu mužských studií a maskulinit. Pozvaní přednášející byli kapacity světového formátu, s nimiž by bylo jen velmi obtížné setkat se za jiných okolností. Studenti měli nejen možnost sledovat přednášky, ale i vstupovat do nich, individuálně konzultovat svou práci se všemi pedagogy a být účastníky diskuse, kterou vedli pozvaní přednášející mezi sebou, a tak vidět jejich myšlenky přímo v procesu vzniku a konfrontace. Kurs tohoto typu usnadňuje vytváření sítí výzkumníků z různých zemí zabývajících se podobným tématem, a tím uvádějí v praxi představy o budoucnosti evropské vědy. V neposlední řadě je třeba zmínit, že pro účastníky byl celý kurs včetně dopravy dotován organizací NorFA, díky čemuž byl přístupný i těm, kteří se běžných letních univerzit z finančních důvodů účastnit nemohou.

Radka Radimská

Produkování lokálního řádu Manchester, 2.–4. 7. 2003

Pod názvem „Producing Local Order“ se konala na Metropolitní univerzitě v Manchesteru ve dnech 2. 7.–4. 7. 2003 etnometodologická konference, kterou formálně pořádal Mezinárodní institut pro etnometodologii a konverzační analýzu, konkrétně Dave Francis (katedra sociologie Metropolitní univerzity v Manchesteru) a Steve Hester (Škola sociálních věd v Bangoru, Univerzita Wales). Tato konference byla další v řadě mezinárodních etnometodologických konferencí – o té poslední, konané rovněž v Manchesteru, jsem informoval v *Sociologickém časopise* v předminulém roce (tj. 2001, č. 3, s. 395n.).

Letošní konference se zúčastnilo asi 120 odborníků, tedy méně než minule, ale ti přesto odpřednášeli více sdělení a referátů než předloni, úhrnem téměř 80. Snad by se z toho dalo usuzovat, že u etnometodologie setrvávají především vážní zájemci. Na konferenci byli opět bohatě zastoupeni účastníci z Velké Británie, USA, Austrálie, Japonska, daleko méně bylo kontinentálních Evropanů (několik Francouzů, Švýcarů, po jednom zástupci bylo z řady zemí, nejen z Česka, Ruska, ale například i z Německa).

Letošní konference poskytla o etnometodologii zhruba stejný obraz jako konference minulá. Protože etnometodologie je především *způsob*, jak analyzovat sociální život, lze ji využívat při studiu nejrůznějších sociálních skutečností a to jí zaručuje popularitu jdoucí napříč nejrůznějšími etablovanými obory. Proto se konference zúčastnili nejen sociologové, v jejichž disciplíně se etnometodologie zformovala a dodnes má (jakési) zázemí, ale i početní psychologové, lingvisté, odborníci na počítače a moderní technologie, antropologové, politologové, kriminalisté, právníci aj. Uvedeme si alespoň některé názvy jednotlivých sekcí, neboť indikují pestrost probíraných témat: organizace dopravy, odbornost a expertní uvažování, diskusní skupiny, práce ve zdravotnictví a interakce, vyprávění příběhů, uspořádanost organiza-

ního vědění, média a politika, média a národní identita, problémy v konverzační analýze, prosazování práva a vyšetřování zločinů na místě činu, počítače ve vyučování, analýza vizuálního řádu, telefonní hovory, naléhavé telefonáty, vztah verbálních a neverbálních prvků v komunikaci, analýza chování dětí, úloha sebereflexe v etnometodologii, zvládání problémových identit, analýza kompetencí, užívání technologií v domácím prostředí, kategorizování a morální řád.

Konference se zúčastnili čelní představitelé etnometodologie, z nichž mnozí zasvětili etnometodologii celou svou vědeckou kariéru. S plenárními referáty vystoupilo pět odborníků. Douglas Maynard přednášel o „společném dosažení“ koherentních útvarů v rozhovoru a specificky se zabýval problémem, který v rozhovoru představuje použití otázky „what do you do if ...“. Anne Rawls v přednášce nazvané „Praktiky versus mínění“ mluvila o řadě témat, mimo jiné o nejnovější knize H. Garfinkela (*Ethnomethodology's Program: Working Out Durkheim's Aphorism*, Lanham: Rowman & Littlefield 2002), kterou editovala a k níž napsala obsáhlou předmluvu. Eric Livingston v přednášce, resp. etnometodologické etudě, nazvané „Ethnomethodology-in-the-small“ demonstroval na příkladu toho, jak se hraje dáma, co jsou v etnometodologii fenomény a jaké jsou možnosti uvažování v konkrétních situacích této hry. Multimediální show připomínala přednáška Kena Libermana nazvaná „Respecifikace filozofické práce jakožto lokální uspořádanost (orderliness)“; v ní tento americký antropolog informoval o svém výzkumu tibetských mnichů praktikujících filozofii (v tisku má knihu s tímto tématem). Michael Lynch hovořil o odbornosti a komunikačních praktikách se zaměřením na expertní svědectví a činnost soudů.

K nevědním zážitkům patřila podvečerní videokonference s Haroldem Garfinklem (nar. 1917). Ten ze zdravotních důvodů nemohl tentokrát do Manchesteru přicestovat, nicméně celou jednu hodinu komunikoval s účastníky pomocí satelitního přenosu ze

své mateřské univerzity (UCLA) v Kalifornii. Garfinkel prezentoval ne zcela hotový text, který dostali všichni účastníci v Manchesteru předem: „Phenomenal field properties of the order of service in formatted queues and their neglected standing in the current situation of inquiry“ (k analýze organizačních vlastností front viz i jeho poslední knihu – srov. výše). Oproti původním předpokladům se ukázalo, že na následnou diskusi účastníků s Garfinklem by bylo třeba daleko víc času, než bylo naplánováno.

Organizační novinkou bylo uspořádání dvou dvojdiálních, tedy poměrně obsáhlých panelů. Zastavíme se u nich podrobněji. První z nich zorganizovali psychologové Ivan Leudar a Alan Costall pod názvem „Život bez teorie mysli“. Panel byl zamýšlen jako zásadní kritika „teorie mysli“ (*theory of mind*), která se v posledních dvaceti letech prudce rozvíjí a za sebou má obsáhlý empirický výzkum. Vyznačuje se dvěma podstatnými rysy – kognitivismem a „lidovou psychologií“ (*folk psychology*) a stručně ji lze charakterizovat jako karteziánství. Kritika cílená na „teorii mysli“ se nesla ve wittgensteinovském duchu (naokraj připomínám, že Wittgenstein je mezi etnometodology populární): pojmy, které vymezují mentální život, nejsou individuální a privátní, nýbrž sociální a veřejné, a mentální stavy jsou tudíž pozorovatelné. – Jaká je pozice etnometodologie? Přeložím jeden odstavec z úvodního textu I. Leudara, A. Costalla a D. Francise, jímž byl panel zahájen: „Podobně jako wittgensteinovská filozofie vidí etnometodologie mentální život jako veřejný, sociální jev, který se realizuje v interakci členů společnosti. Právě jakožto členové společnosti osoby rozpoznávají, popisují a hodnotí mentální stavy jiných osob a rovněž své mentální stavy. Praktiky, jež jsou ve hře, jsou praktikami sociálními a jsou součástí prostředí, ve kterých se lidé chovají a která konstituují organizovaný kolektivní život společnosti. Etnometodologové se snaží popsat takové praktiky v jejich situačních detailech, a to tak, že pečlivě zkoumají vztahy mezi chováním a jeho prostředím. Proto-

že takové chování je svou formou jazykové, etnometodologie zdůrazňuje studium přirozených promluv a způsobů, jimiž jsou sociální akce uskutečňovány používáním jazyka. A tak se vyhýbá veškeré dekontextualizované analýze „věděni“ a dává přednost detailnímu zkoumání toho, jak členové společnosti, v jakémkoli kontextu, zacházejí jeden s druhým jako s „vědoucím“ aktérem vzhledem k tomuto kontextu.“ Stručně řečeno, účastníci panelu se zabývali „dosažitelností mysli“ v sociálních aktivitách, k mentálním pojmům přistupovali z hlediska konvencí řídících užívání těchto pojmů v každodenním jazyce a takto etnometodologicky respecifikovali problematickou agendu „teorie mysli“.

Druhý panel zorganizovali japonští lingvisté, konkrétně Aug Nishizaka, pod názvem „Pravidla, gramatika a interakce“. V popředí zde byla analýza japonštiny a z doslechu vím, že panel byl málo navštíven. Pokud mohu soudit z programu a textu, který mám k dispozici, náplň panelu korespondovala se zaměřením tzv. interakční lingvistiky, která se rychle rozvíjí v posledních letech (zejména v Německu a ve Finsku). S etnometodologií ji nespojuje mnoho, zato programově usiluje o propojení s (etnometodologickou) konverzační analýzou, totiž o systematickou „korelaci“ jazykových prostředků a konverzačních forem. Tak například Hiroko Tanaka analyzovala ve svém referátu v Manchesteru to, jak formulování preferovaných nebo nepreferovaných verbálních akcí (pojmy konverzační analýzy) závisí na specifických vlastnostech pořádku slov v japonštině. Je zřejmé, že lingvisté se zatím k etnometodologické respecifikaci svých témat příliš nedostali. Naokraj dodávám, že Garfinkelovo čtení Durkheima by zde mohlo být důležitým podnětem (víme-li, jak hluboce zapůsobil Durkheim na F. de Saussura).

Ačkoli „Institut“, který pořádal konferenci, má v názvu nejen etnometodologii, ale i konverzační analýzu, nebyla řada předních

konverzační analytiků v Manchesteru přítomna (např. E. Schegloff, J. Heritage, z britských P. Drew). Oproti minulé konferenci se sice podíl konverzační analýzy na programu poněkud zvýšil (viz např. plenární přednášku D. Maynarda), ale přece jen zůstala víceméně na okraji. To má řadu důvodů, věcných i osobních. Do určité míry se tak etnometodologie a konverzační analýza, ačkoli mají stejné kořeny (H. Sacks), vyvíjejí nezávisle na sobě (konverzační analytikové např. loni zorganizovali velkou „pouze konverzačně-analytickou“ konferenci v Dánsku). V tomto kontextu je vhodné připomenout společné vystoupení Ch. Greiffenhaga, P. Birminghama a R. Watsona na konferenci v Manchesteru. Ti v referátu „An ethnomethodological take on ‘repair’: pupils, corrections and computers“ provedli pozoruhodnou etnometodologickou respecifikaci jednoho z centrálních pojmů konverzační analýzy, totiž „opravy“. Zdá se, že toto je cesta, která by mohla vést k opětovnému sblížení etnometodologie a konverzační analýzy.

Konference v Manchesteru byla nepochybně úspěšná a jistě posílí zájem o etnometodologii. Ten je i teď nemalý. Jak jinak interpretovat to, že prestižní nakladatelství Sage vydalo v tomto roce čtyřdílnou antologii etnometodologicky orientovaných prací věnovaných vlivu H. Garfinkela? (Přesná bibl. data jsou: Michael Lynch, Wes Sharrock, eds., *Harold Garfinkel*, London: Sage Publications 2003.) Připomínám dále, že etnometodologie a konverzační analýza mají už více než deset let svůj elektronický bulletin *Ethno/CA News* (<http://www2.fmg.uva.nl/emca/>) a svou webovou stránku má nově i Mezinárodní institut pro etnometodologii a konverzační analýzu (<http://www.iiemca.org>). Za zmínku stojí nepochybně také to, že tento institut bude za dva roky pořádát další konferenci – tentokrát v Bostonu.

Jiří Nekvapil